

Raskorak između norme i uzusa na primjeru glagolske rekcije u jeziku mladih

Katarinčić, Fran; Vlastelić, Anastazija

Source / Izvornik: **Filologija, 2023, 80, 51 - 78**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.21857/y7v64tvjly>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:861044>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Fran Katarinčić

Anastazija Vlastelić

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

Sveučilišna avenija 4, HR-51000 Rijeka

fran.katarincic@ffri.uniri.hr

avlastelic@ffri.uniri.hr

RASKORAK IZMEĐU NORME I UZUSA NA PRIMJERU GLAGOLSKE REKCIJE U JEZIKU MLADIH¹

U suvremenoj su hrvatskoj jezičnoj praksi sve češće razvidni oblici glagolske rekcije koji nisu u skladu s normom koju propisuju normativni priručnici. Istraživanje provedeno 2021. godine na uzorku od 144 studenta riječkoga sveučilišta i veleučilišta donosi rezultate u kojoj su mjeri zastupljena odstupanja od normom propisane rekcije 11 glagola u službenoj komunikaciji među mlađim izvornim govornicima hrvatskoga jezika. Rezultati istraživanja pokazuju da za većinu glagola ispitanici u velikoj mjeri ostvaruju propisanu rekciju glagola, dok kod glagola *kontaktirati* prevladava rekcija koja nije u skladu s normom. Ipak, izrazito je velik postotak odstupanja od norme kod glagola *brinuti se* i *odmarati se*, čime se potvrdila tendencija gubljenja njihove povratnosti. Takvi rezultati potvrđuju prethodna istraživanja o promjenama u glagolskoj rekciji pojedinih glagola, a znakovita frekvencija nepropisanih oblika upućuje na moguću reviziju jezične norme u budućnosti.

¹ Rad je rezultat istraživanja na projektu *Hrvatska pisana baština od 18. do 20. stoljeća* (uniri-human-18-285).

1. Uvod

U jezičnoj praksi, ne samo u razgovornome jeziku već i u službenoj komunikaciji, koja podrazumijeva upotrebu standardnoga jezika, često su razvidni oblici koji nisu u skladu s jezičnom normom, odnosno koji nisu propisani normativnim priručnicima. Takav raskorak između norme i uzusa² očituje se i kada je riječ o glagolskoj rekciji – sposobnosti glagola da u spojevima riječi određuje oblik zavisne sastavnice (Silić–Pranjko-
vić 2005:263; Hudeček–Mihaljević 2017:127), pri čemu glagol otvara mjesto objektu i diktira u kojem će se padežu ili prijedložnom izrazu pojaviti. S obzirom na tu mogućnost otvaranja mjesta objektu u pojedinom padežu glagoli se prema rekciji mogu razvrstati na glagole s rekcijom u genitivu, dativu, akuzativu, lokativu i instrumentalu (Barić i dr. 2005:431). Budući da dosadašnja istraživanja pokazuju sve češće pojavljivanje rekcija koje nisu u skladu s normom propisanom gramatikama te da su savjeti o glagolskoj rekciji standardna “rubrika” relevantnih jezičnih savjetnika (usp. npr. niz tiskanih izdanja i e-portala Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje – *Jezični savjetnik, Hrvatski u školi, Hrvatski na maturi*), u ovome se radu istražuje učestalost ostvarivanja propisane rekcije 11 glagola u jeziku mladih (studenata), koji su se u dosadašnjim istraživanjima i na temelju osobnoga iskustva autorâ ovoga rada pokazali normativno “problematičnim”.

2. Dosadašnja istraživanja glagolske rekcije

U hrvatskome jezikoslovlju glagolska rekcija postaje aktualnijom temom istraživanja posljednjih desetak godina (Birtić – Matas Ivanković 2009; Glavaš 2011; Rišner 2011; Matas Ivanković – Blagus Bartolec 2018; Birtić–Runjaić 2019). Naime, rekcija se ponajprije obrađuje u normativnim priručnicima, gdje se navodi rekcija određenoga glagola, posebice u gramatikama i rječnicima te, sve češće, u jezičnim savjetnicima, u kojima se o rekciji govori u smislu *pogrešaka*³ u praktičnoj primjeni jezika. Dru-
gim riječima, donosi se popis rekcija glagola koje se nerijetko upotrebljavaju u govoru i pisanju, a ne pripadaju hrvatskome standardnom jeziku. Takvi otkloni od norme nisu zanemarivi jer predstavljaju promjene glagolske rekcije. Tako Zvonimir Glavaš (2011:67) polazi od činjenice da je

² U ovome radu pojam norme i uzusa rabimo u skladu s tumačenjem koje navodi Josip Silić (1996:189): »pod normom podrazumijevamo kodificiranu normu, odnosno ›kako se mora govoriti‹, a pod uzusom ›kako se obično govori‹«.

³ O pogreškama možemo govoriti isključivo u kontekstu standardnoga jezika kao devijacijama od propisane norme, ne općenito jezika kao sustava (v. Kapović 2011:39–40).

jezik živa pojavnost podložna promjenama, stoga prisutnost nestandardne rekcije u jezičnoj praksi nije ništa neobično, iako su odstupanja od norme u velikoj mjeri individualne pogreške, a ne sustavna pojava. Takav zaključak uporište nalazi u istraživanju korpusa novinskih tekstova i Hrvatske jezične riznice, pri čemu je detektirao učestalije primjere promjene glagolske rekcije, koje se tiču odnosa glagola i akuzativne dopune, najčešće imenice u besprijedložnom akuzativu. Promjene u glagolskoj rekciji Glavaš kategorizira u sljedeće skupine: 1. glagoli u rječnicima zabilježeni kao neprijelazni otvaraju mjesto imenici u besprijedložnom akuzativu (s dopunom ili bez nje) (npr. *disati zrak*), 2. uz prijelazne glagole pojavljuju se dvije imenice u besprijedložnom akuzativu (npr. *Poslije ću Vas zahtijevati izjavu*) te, za naše istraživanje relevantno, 3. dativna, lokativna ili instrumentalna rekcija nekih glagola biva potisnuta akuzativnom (npr. *kontaktirati s kim > kontaktirati koga*). Konkretno, Glavaš je proučavao promjene rekcije glagola *komunicirati*, *kontaktirati*, *smetati*, *raspravljati* i *svjedočiti* te utvrdio da svi glagoli osim glagola *komunicirati* mijenjaju svoju normiranu rekciju. Tako *komunicirati* uglavnom zadržava svoju instrumentalnu rekciju (*komunicirati s kim*, a ne *komunicirati koga/što*), dok je potvrđeno da kod glagola *kontaktirati*, *smetati*, *raspravljati*, *svjedočiti* često prevladava akuzativna rekcija (*kontaktirati koga/što* umjesto propisane instrumentalne rekcije *kontaktirati s kim*, *smetati koga/što* umjesto dativne rekcije *smetati komu/čemu*, *raspravljati što* i *svjedočiti što* umjesto lokativnih rekcija *raspravljati o čemu* i *svjedočiti o čemu*). Na koncu Glavaš (2011) zaključuje da je kod istraživanih glagola ipak došlo do sustavne promjene rekcije te da će vrijeme pokazati hoće li postati dijelom norme.

3. Metodologija

Na temelju dosadašnjih istraživanja ove teme odlučili smo ispitati učestalost ostvarivanja propisane glagolske rekcije u službenoj komunikaciji mladih, točnije studenata riječkoga sveučilišta i veleučilišta. Istraživanje je provedeno tijekom ak. god. 2020./2021. na uzorku mladih zato što su promjene u jeziku posebno uočljive među tom populacijom (Skelin Horvat 2017:19; Vlastelić–Vrbanec 2014) jer su zbog svojih godina podložni raznim utjecajima te im se priklanjaju kako bi se izdvojili od drugih generacija (Stolac 2010:175–176). Osim na već navedena istraživanja te relevantne gramatičke priručnike (Barić i dr. 2005; Silić–Pranjkić 2005; Hudeček–Mihaljević 2017) u radu se oslanjamo i na mrežna izdanja normativnih priručnika (*Hrvatski jezični portal*, *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* te *Jezični savjetnik* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje). Upravo je

Jezični savjetnik Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje referentna točka našega istraživanja jer jezični savjetnici predstavljaju »najpreskriptivniji izvor norme« (Patekar 2017:176), a donosi savjete za glagole čiju smo rekciju ispitivali.

Glavni je cilj ovoga istraživanja ispitati u kojoj se mjeri u jezičnoj produkciji mladih (studentata) ostvaruje glagolska rekcija propisana u normativnoj literaturi, s obzirom na to da je najveći broj devijacija od norme koje izvorni govornici ne primjećuju upravo na sintaktičkoj razini (Stolac 2018:34). Držimo da je ovo istraživanje dopuna prethodnih radova na ovu temu (usp. npr. Glavaš 2011; Matas Ivanković – Blagus Bartolec 2018), koji su smjerokazi razvoja hrvatskoga jezika, ali i mogućih (vrlo izglednih!) promjena u normi rekcije pojedinih glagola. Sukladno tome izdvojamo sljedeće podciljeve istraživanja:

1. Utvrditi frekvenciju ostvarivanja propisane rekcije odabranih glagola u jeziku mladih u javnoj komunikaciji, odnosno utvrditi raskorak između uzusa i norme kada je riječ o glagolskoj rekciji.
2. Ispitati utječe li vrsta zadatka na učestalost realizacije glagolske rekcije, s obzirom na to da glagolsku rekciju ispitujemo dvama zadatcima različitoga tipa kako bi se potvrdila određena rekcija glagola.

Budući da se u jezičnoj praksi nerijetko, iz različitih razloga, odstupa od norme, osnovna je hipoteza da u službenoj komunikaciji mladi (studenti) načelno ne ostvaruju rekcije odabranih glagola koje su u skladu s hrvatskim standardnim jezikom, odnosno koje su propisane normom neovisno o vrsti zadatka kojim se rekcija provjerava. Dakako, pretpostavljamo da će rezultati kontrolne skupine⁴ imati viši postotak normativno prihvaćenih odgovora.

3.1. Ispitanici

U istraživanju su sudjelovala ukupno 144 nasumično odabrana ispitanika, izvornih govornika hrvatskoga jezika, od kojih je 118 činilo eksperimentalnu, a 26 kontrolnu skupinu. Eksperimentalnu skupinu činili su studenti raznorodnih studija Sveučilišta i Veleučilišta u Rijeci od 1. do 6. godine studija. Riječ je o ispitanicima koji tijekom studija nisu slušali kolegij o normi hrvatskoga standardnog jezika, što je bio osnovni kriterij uključivanja u istraživanje. Od njih je 80 (67,8 %) bilo ženskoga spola, a 38 (32,2 %) muškoga, dobi između 18 i 27 godina, pri čemu je najviše ispitanika bilo

⁴ U ovome radu kontrolnu skupinu čine ispitanici kojima su uvjeti istraživanja postavljeni da jamče pozitivan rezultat, tj. pretpostavka je da će zbog kriterija obrazovanja (izbora studijske grupe) njihovi odgovori biti u skladu s normom.

dobi između 20 i 22 godine (60 ili 50,8 %). Ispitanici su bili studenti fakulteta prirodoslovnih, tehničkih, biomedicinskih i zdravstvenih, biotehničkih, društvenih znanosti i umjetničkoga područja različitih smjerova. Porijeklom su iz svih hrvatskih regija, a najveći je broj ispitanika bio iz Istarske (32 ili 27,1 %) i Primorsko-goranske županije (19,5 %). Kada je riječ o srednjoškolskom obrazovanju, najveći broj ispitanika ima završenu gimnaziju (76 ili 64,4 %), dok završenu koju od strukovnih škola ima 41 ispitanik (34,8 %) te jedan ispitanik (0,8 %) ima završenu koju od umjetničkih škola.

Kontrolnu skupinu činilo je 26 studenata 1. i 2. godine jednopredmetnoga i dvopredmetnoga diplomskog studija hrvatskoga jezika i književnosti na Filozofskome fakultetu u Rijeci, koji su na 2. odnosno 3. godini preddiplomskoga studija slušali kolegije iz morfologije i sintakse hrvatskoga standardnog jezika. Svi su ispitanici kontrolne skupine ženskoga spola, dobi između 22 i 27 godina. Najviše je ispitanika bilo dobi 23 godine (11 ili 42,3 %) te je najveći broj ispitanika iz Primorsko-goranske županije (19,2 %).

3.2. Instrument

Podatci su prikupljeni metodom ankete. Za potrebe je ovoga istraživanja osmišljen trodijelni anketni upitnik izrađen alatom *Google obrasci* (*Google Forms*), koji je bio podijeljen u grupama čiji su članovi mahom studenti riječkih fakulteta na društvenoj mreži Facebook i e-poštom.⁵ Sudjelovanje u istraživanju bilo je dragovoljno i anonimno te su ispitanici mogli prekinuti ispunjavanje anketnoga upitnika u bilo kojem trenutku.

Uvodni se dio upitnika odnosio na opća pitanja o sociodemografskim obilježjima ispitanika, pri čemu je važan kriterij za uključivanje u istraživanje bilo pitanje je li ispitanik tijekom studija slušao kolegij o normi hrvatskoga standardnog jezika, kako bismo bili sigurni da se ispitanici nisu znanstveno i stručno bavili hrvatskom sintaktičkom normom, na temelju čega predstavljaju prosječne govornike hrvatskoga jezika. Ispitanike koji su se izjasnili da su tijekom studija slušali o normi hrvatskoga jezika nismo uključili u analizu podataka. Drugi se dio odnosio na stavove o gramatici i normativnim priručnicima, no analiza toga dijela nije predmet ovoga rada. Treći je dio upitnika obuhvaćao dva zadatka koja su propitivala jezičnu upotrebu, odnosno sintaktičku realizaciju glagola u službenoj komunikaciji. Oba su zadatka u trećemu dijelu uključivala sljedećih 11

⁵ Osim što korištenje *online* upitnika predstavlja praktičan način prikupljanja podataka od većega broja ispitanika u kratkom vremenu, valja naglasiti da je istraživanje provedeno u doba pandemije bolesti COVID-19 tijekom 2021. godine, pa nam se takva metoda pokazala najprikladnijom.

glagola: *preseliti se, raspravljati, smetati, svjedočiti, sličiti, brinuti se, lagati, kontaktirati, odmarati se, ovisiti i pomagati*. Dva su kriterija kojima smo se vodili prilikom odabira glagola. Osnovni je taj da njihova rekcija često u praktičnoj primjeni nije u skladu s normativnim priručnicima te da su obrađeni u jezičnim savjetnicima i gramatikama (*Jezični savjetnik* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, *Hrvatska školska gramatika*, jezični priručnik *Hrvatski na maturi* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje), pa su na temelju pregleda navedenih priručnika i odabrani. Drugi se kriterij ticao njihove čestote. Kako bismo suzili izbor glagola s obzirom na opseg ovoga rada, služili smo se Hrvatskim nacionalnim korpusom⁶ za utvrđivanje najfrekventnijih glagola.

Prvi je zadatak bio zadatak jezične produkcije, koji je od ispitanika tražio da od ponuđenih riječi sastave smislene rečenice prema tome kako se služe glagolima u javnoj komunikaciji (npr. u komunikaciji s nastavnikom na fakultetu, s nepoznatom službenom osobom, u oblikovanju službenoga dokumenta i sl.), s uputom da mogu slobodno promijeniti oblike riječi i glagolsko vrijeme te dodati riječi koje smatraju neophodnima (npr. pomoćni glagol, zamjenicu ili prijedlog). Drugi je zadatak bio zadatak višestrukoga izbora, u kojemu su ispitanici trebali od parova rečenica s normativno propisanom i nepropisanom rekcijom odabranih glagola izabrati onu koju bi upotrijebili u javnoj komunikaciji. Drugim riječima, zadatak ispitanika bio je odabrati onu rečenicu koja je sadržavala ili standardnu ili nestandardnu⁷ glagolsku rekciju, primjerice *Smeta mi nered u sobi* ili *Smeta me nered u sobi*. Ovaj je zadatak sadržavao iste glagole kao i prethodni, ali su rečenice odnosno rečenični dijelovi bili različiti kako bi se smanjila mogućnost da ispitanicima ispunjavanje upitnika izazove zamor i dosadu. Također, slijedio je nakon zadatka sastavljanja rečenica kako bi se izbjegao utjecaj na jezičnu produkciju, s ciljem dobivanja što vjernije upotrebe jezika.

⁶ http://filip.ffzg.hr/cgi-bin/run.cgi/first_form (pristupljeno 18. lipnja 2021.).

⁷ Nestandardno označuje ono što nije (pr)opisano u normativnim priručnicima. U ovome radu riječi *nestandardno* i *nepropisano* rabimo u istome značenju.

4. Rezultati

Od triju dijelova upitnika ostvarivanje glagolske rekcije ispitivalo se u trećemu dijelu, koji je obuhvaćao dva zadatka, oba s po jedanaest čestica. U prvome su zadatku ispitanici sastavljali smislene rečenice od ponuđenih riječi dodajući one koje smatraju neophodnima. Cilj je zadatka bio u sastavljenim rečenicama ostvariti rekciju zadanih glagola. Međutim, u nekim smo primjerima od pojedinih ispitanika dobili neočekivane, odnosno neprihvatljive rezultate s obzirom na cilj istraživanja (takvih je odgovora sveukupno bilo oko 5 %), pa takve odgovore nismo uključili u analizu.⁸ Takve smo primjere kategorizirali oznakom *Ostalo* radi preglednosti izlaganja rezultata.

U *Prikazu 1* navodimo istraživane glagole i njihove rekcije ostvarene u zadatku jezične produkcije. Ilustracije radi navodimo i nekoliko konkretnih primjera prihvaćenih i uključenih u analizu za svaki glagol, odnosno standardna (propisana) i nestandardna (nepropisana) rješenja. Riječ je o rečenicama u kojima je razvidna glagolska rekcija, koje su u skladu sa značenjem ciljane rečenice ili u kojoj se ostvaruje rekcija zadanoga glagola, bez obzira na glagolsko vrijeme i dodane riječi koje nisu neophodne. Stoga, u izlaganju rezultata rješenja grupiramo u kategorije *Standardno*, *Nestandardno* i *Ostalo*. U bilješkama navodimo neka od prihvaćenih rješenja, dok navodimo sva neprihvaćena rješenja, a tiču se eksperimentalne i kontrolne skupine zajedno.

Kada je riječ o glagolu *preseliti se*, najveći je broj ispitanika (94 ili 79,7 %) ostvario standardnu⁹ (*preseliti se*), a njih 23 ili 19,5 % ostvarilo je nestandardnu rekciju¹⁰ (*preseliti* – bez zamjenice *se*). Neprihvaćenih¹¹ rješenja bilo je 0,8 % (1 ispitanik). U kontrolnoj skupini većina ispitanika također je ostva-

⁸ Riječ je o rečenicama u kojima glagolska rekcija nije ostvarena, iako su rečenice gramatički prihvatljive. Riječ je o primjerima u kojima su glagoli upotrijebljeni u drugome obliku (npr. *On planira preseljenje* umjesto *On se preselio*), značenje je rečenice u potpunosti promijenjeno (npr. *Mi svjedočimo o čudu* umjesto *Mi svjedočimo čudu*), izbjegnuta je realizacija tražene glagolske rekcije (npr. *Krećemo s pomaganjem jačanja duha i tijela* umjesto *Kretanje pomaže jačanju duha i tijela*) ili je glagol zamijenjen glagolom bliskog ili istog značenja, a zahtijeva dopunu u drugom padežu od izvornoga glagola (npr. *Moj brat ne nalikuje majci* umjesto *Moj brat ne sliči majci*).

⁹ Prihvaćena standardna rješenja: *On se preselio u novi stan*, *On će se preseliti u novi stan*, *On se je preselio u novi stan*...

¹⁰ Prihvaćena nestandardna rješenja: *On je preselio u novi stan*, *On će preseliti u novi stan*, *Marko je preselio u novi stan*...

¹¹ Neprihvaćeno rješenje: *On planira preseljenje*. Ovdje je riječ o potpuno neočekivanoj rečenici zbog promijenjenog značenja i oblika glagola (upotrijebljena je glagolska imenica).

rila standardnu rekciju (21 ili 80,8 %), dok je nestandardnu ostvarilo 5 ili 19,2 %.

Kod glagola *raspravljati* gotovo svi ispitanici (113 ili 95,8 %) naveli su standardnu¹² rekciju (*raspravljati o kome/čemu*), odnosno samo je nekolicina upotrijebila nestandardnu¹³ rekciju (*raspravljati koga/što* 4 ili 3,4 % i *raspravljati za koga/što* 1 ili 0,8 % ispitanika). Slična je situacija i u kontrolnoj skupini, gdje je 25 ili 96,2 % ispitanika ostvarilo standardnu, odnosno 1 ili 3,8 % nestandardnu rekciju.

Što se tiče glagola *smetati*, 114 ili 96,6 % ispitanika upotrijebilo je standardnu¹⁴ rekciju (*smetati komu/čemu*), 3 ili 2,5 % nestandardnu¹⁵ (*smetati koga/što*), a 1 ili 0,8 % proizveo je neprihvaćenu¹⁶ rečenicu. U kontrolnoj skupini standardnu rekciju navelo je 25 ili 96,2 % ispitanika, a nestandardnu 1 ili 3,8 % ispitanika.

Također su kod glagola *svjedočiti* gotovo svi ispitanici (112 ili 94,9 %) ostvarili standardnu rekciju¹⁷ (*svjedočiti komu/čemu*), dok je nestandardna¹⁸ (*svjedočiti koga/što*) utvrđena kod 6 ili 5,1 % ispitanika. U kontrolnoj je skupini slučaj isti – 25 ili 96,2 % ispitanika navelo je standardnu rekciju, a 1 ispitanik (3,8 %) proizveo je neprihvaćen¹⁹ primjer. Nestandardnu rekciju kontrolna skupina nije realizirala.

¹² Prihvaćena standardna rješenja: *Saborski zastupnici raspravljaju o državnom proračunu, Saborski zastupnici su raspravljali o državnom proračunu, Saborski zastupnici će raspravljati o državnom proračunu...*

¹³ Prihvaćena nestandardna rješenja: *Saborski zastupnici raspravljaju državni proračun, Saborski zastupnici će raspravljati državni proračun, Saborski zastupnici su raspravljali za državni proračun.* Oblik *raspravljati za koga/što* u potpunosti je nestandardan koji se ovdje očituje kao individualna promjena. Iako nije opisan u normativnim priručnicima, svrstali smo ga u kategoriju *Nestandardno* jer je glagolska rekcija razvidna. Moguće je objašnjenje ovakva odgovora da ispitanik mahom piše na stranome jeziku, vjerojatno engleskome, pa je ovdje riječ o sintaktičkom kalku.

¹⁴ Prihvaćena standardna rješenja: *Luki smeta buka, Stanovnicima u luci smeta buka, U luci mi smeta buka...*

¹⁵ Prihvaćena nestandardna rješenja: *Luku je smetala buka, Luku smeta buka.*

¹⁶ Neprihvaćeno rješenje: *Lučka buka smeta.* Ovo rješenje nije uzeto u obzir jer nije razvidan koji od oblika tražene glagolske rekcije.

¹⁷ Prihvaćena standardna rješenja: *Mi smo svjedočili čudu, Mi svjedočimo čudu, Svjedočili smo čudu...*

¹⁸ Prihvaćena nestandardna rješenja: *Mi svjedočimo čudo, Mi ćemo svjedočiti čudo, Svjedočili smo čudo...*

¹⁹ Neprihvaćeno rješenje: *Mi svjedočimo o čudu.* Ovaj primjer nije uključen u analizu zato što je značenje promijenjeno.

Kada je riječ o glagolu *sličiti*, najveći broj ispitanika (88 ili 74,6 %) ostvario je standardnu²⁰ rekciju (*sličiti komulčemu*), a nestandardnu²¹ (*sličiti na koga/što*) 23 ili 19,5 %. Neprihvaćenih odgovora²² bilo je 7 ili 5,9 %. U kontrolnoj skupini standardnu rekciju upotrijebila su 23 ispitanika ili 88,5 %, nestandardnu 2 ili 7,7 % te je 1 ili 3,8 % proizveo rečenicu koju smo uvrstili u kategoriju *Ostalo*.²³

Što se tiče glagola *brinuti se*, u obzir smo uzimali dvije standardne rekcije zbog valjanih različitih značenja, pa tako i dvije nestandardne, što iscrpnije objašnjavamo u Raspravi. Zasad valja napomenuti da nam je glavni kriterij bio to da se *brinuti se* realizira kao povratni glagol, neovisno o značenju dopuna kojima otvara mjesto. Tako su standardnu²⁴ rekaciju ostvarila 52 ispitanika ili 44,1 % (*brinuti se o kome/čemu* 38 ili 32,2 % i *brinuti se za koga/što* 14 ili 11,9 %), a nestandardnu²⁵ 64 ili 54,2 % (*brinuti o kome/čemu* 56 ili 47,5 % i *brinuti za koga/što* 8 ili 6,8 %). Dvije (1,7 %) rečenice bile su neprihvatljive.²⁶ U kontrolnoj skupini 12 ili 46,2 % navelo je standardnu rekaciju (*brinuti se o kome/čemu* 9 ili 34,6 % i *brinuti se za koga/što* 3 ili 11,5 %), odnosno nestandardnu 14 ili 53,8 % ispitanika (*brinuti o kome/čemu* 13 ili 50 % i *brinuti za koga/što* 1 ili 3,8 %).

Nadalje, standardnu²⁷ rekaciju glagola *lagati* (*lagati komulčemu*) upotrijebila je većina ispitanika (76 ili 64,4 %), nestandardnu²⁸ (*lagati koga/što*) 41 ili 34,7 %, dok je 1 ili 0,8 % proizvelo neprihvaćenu²⁹ rečenicu. U kontrol-

²⁰ Prihvaćena standardna rješenja: *Moj brat sliči majci*, *Moj brat sliči našoj majci*, *Moj brat sliči svojoj majci*...

²¹ Prihvaćena nestandardna rješenja: *Moj brat sliči na majku*, *Moj brat sliči na našu majku*, *Moj brat jako sliči na našu majku*...

²² Neprihvaćena rješenja: *Moj brat je sličan majci*, *Moj brat je sličniji majci*, *Moj brat ne nalikuje majci*, *Moj brat i majka sliče*. U prve dvije rečenice očituje se različit oblik predikata od zadanoga, dok je u trećoj rečenici posve drugi glagol upotrijebljen, kojemu je propisana druga rekacija (v. Raspravu). U posljednjoj rečenici glagolska rekacija nije razvidna.

²³ Riječ je o rečenici *Moj brat i majka sliče* (v. bilješku iznad).

²⁴ Prihvaćena standardna rješenja: *Majka se brine o sinu*, *Majka se brinula o sinu*, *Majka će se brinuti o sinu*...

²⁵ Prihvaćena nestandardna rješenja: *Majka brine o sinu*, *Majka brine o svome sinu*, *Majka brine za sina*...

²⁶ Neprihvaćena rješenja: *Majka brani sinu*, *Majka je zabrinuta zbog sina*. U prvome je primjeru vjerojatno riječ o pogrešno pročitanoj glagolu, a u drugome je upotrijebljen drugi glagol.

²⁷ Prihvaćena standardna rješenja: *Marin laže Ivi*, *Marin je lagao Ivi*, *Marin lagaše Ivi*...

²⁸ Prihvaćena nestandardna rješenja: *Marin laže Ivu*, *Marin je lagao Ivu*, *Marin će lagati Ivu*.

²⁹ Neprihvaćeno rješenje u eksperimentalnoj skupini: *Marin je lagao kad je razgo-*

noj skupini gotovo su svi ostvarili standardnu rekciju (24 ili 92,3 %), dok je 1 ispitanik ili 3,8 % ostvario nestandardnu, odnosno 1 ili 3,8 % neprihvaćen³⁰ primjer.

Kada je riječ o glagolu *kontaktirati*, nijedan ispitanik u eksperimentalnoj skupini nije naveo standardnu rekciju (*kontaktirati s kime*). Drugim riječima, 117 ili 99,2% ispitanika ostvarilo je nestandardnu³¹ rekciju (*kontaktirati koga*), a 1 ili 0,8 % neprihvaćenu³² rečenicu. U kontrolnoj skupini standardnu³³ rekciju upotrijebilo je 11 ili 42,3 % ispitanika, odnosno nestandardnu je ostvarila većina (15 ili 57,7 %).

Govoreći o glagolu *odmarati se*, u eksperimentalnoj skupini mali je broj (23 ili 19,5 %) onih koji je upotrijebio standardnu³⁴ rekciju (*odmarati se*), dakle većina (94 ili 79,7 %) realizirala je nestandardnu³⁵ rekciju (*odmarati – bez zamjenice se*), a neprihvaćenih³⁶ odgovora bilo je 1 ili 0,8 %. U kontrolnoj skupini također je većina ispitanika (17 ili 65,4 %) ostvarila nestandardnu rekciju, odnosno 9 ili 34,6 % upotrijebilo je standardnu.

Standardnu³⁷ rekciju glagola *ovisiti* (*ovisiti o kome/čemu*) ostvarili su gotovo svi ispitanici (114 ili 96,6 %), a očekivana nestandardna rekcija (*ovisiti od kogal/čega*) nije zabilježena ni u eksperimentalnoj ni u kontrolnoj skupini. U kontrolnoj skupini standardnu rekciju upotrijebilo je 25 ili 96,2 % ispitanika. Kada je riječ o neprihvaćenim³⁸ primjerima, u eksperimentalnoj *varao s Ivom*. U ovom primjeru nije ostvarena rekcija glagola *lagati*.

³⁰ Neprihvaćeno rješenje u kontrolnoj skupini: *Marin laže o Ivi*. U ovom je slučaju upotrijebljen zadani glagol te je razvidna njegova rekcija, ali je promijenjeno značenje rečenice.

³¹ Prihvaćena nestandardna rješenja: *Ivan je kontaktirao profesora, Ivan će kontaktirati profesora, Ivan je kontaktirao svog profesora...*

³² Neprihvaćeno rješenje: *Ivan je komentirao profesora*. Ovdje je vjerojatno riječ o pogrešno pročitanoj rekciji glagola.

³³ Prihvaćena standardna rješenja: *Ivan kontaktira s profesorom, Ivan će kontaktirati s profesorom, Ivan je kontaktirao s profesorom*.

³⁴ Prihvaćena standardna rješenja: *Ines se odmarala nakon zahtjevnog ispita, Ines će se odmarati nakon zahtjevnog ispita, Ines se odmarala nakon zahtjevnog ispita*.

³⁵ Prihvaćena nestandardna rješenja: *Ines odmarala nakon zahtjevnog ispita, Ines će odmarati nakon zahtjevnog ispita, Ines je odmarala nakon zahtjevnog ispita...*

³⁶ Neprihvaćeno rješenje: *Ines treba odmor nakon zahtjevnog ispita*. U ovome je slučaju zadana riječ promijenjena, odnosno izbjegnuto je korištenje glagola *odmarati se*, stoga i nije ostvarena njegova rekcija.

³⁷ Prihvaćena standardna rješenja: *Ema ovisi o kolegi, Ema ovisi o kolegama, Kolega ovisi o Emi...*

³⁸ Neprihvaćena rješenja: *Ema je ovisna o kolegi, Ema je ovisna o kolegama, Ema će biti ovisna o kolegama jer nije radila bilješke uz predavanja, Ema ovlašćuje kolegu*. U prve tri rečenice ostvario se drugi predikat, a do četvrtog je primjera vjerojatno došlo zbog pogrešno pročitanoj rekciji glagola.

su skupini potvrđeni kod 4 ispitanika ili 3,4 %, dok je u kontrolnoj skupini to učinio tek 1 ispitanik ili 3,8 %.

Zadatak s glagolom *pomagati* polučio je niz različitih rješenja, a njihovu standardnost i nestandardnost s obzirom na značenje podrobnije tumačimo u Raspravi. Standardnu³⁹ rekciju (*pomagati komu/čemu*) ostvarila je većina (73 ili 61,9 %), a očekivanu nestandardnu (*pomagati koga/što*) nitko nije upotrijebio. Neprihvaćenih je odgovora⁴⁰ bilo 45 ili 38,1 %. U kontrolnoj skupini većina je (19 ili 73,1 %) također ostvarila standardnu rekciju. Nestandardnu⁴¹ rekciju naveo je 1 ispitanik ili 3,8 %, a neprihvaćenih primjera bilo je 6 ili 23,1 %.

³⁹ Prihvaćena standardna rješenja: *Kretanje pomaže jačanju duha i tijela, Kretanje pomaže jačanju duha, Kretanje pomaže jačanju...*

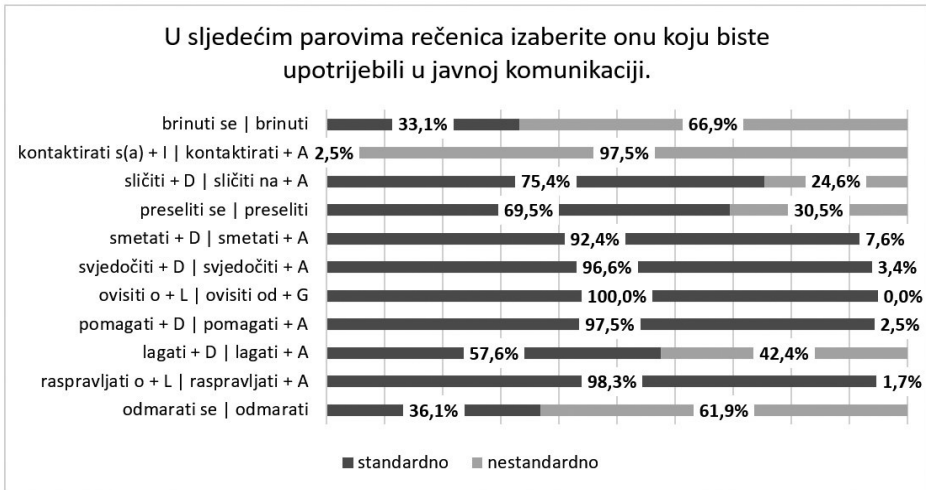
⁴⁰ Neprihvaćena rješenja: *Kretanje pomaže u jačanju duha i tijela, Kretanje pomaže pri jačanju duha i tijela, Kretanje pomaže kod jačanja duha i tijela, Kretanje pomaže u ojačanju duha i tijela, Kretanje nam pomaže za jačanje duha i tijela, Krećemo s pomaganjem jačanja duha i tijela, Kretanje uvelike pomaže u jačanju duha i tijela, Kretanjem se pomaže ojačati duh i tijelo, Kretanje će pomoći u jačanju duha i tijela, Kretanje je pomagalo za jačanje duha i tijela, Kretanje pomaže jačati duh i tijelo, Kretanje je pomaganje u jačanju duha i tijela, Kretanje i pomaganje jača duh i tijelo. U oblicima *pomagati u jačanju, pomagati pri jačanju, pomagati kod jačanja, pomagati za jačanje* riječ je o promjeni značenja (v. Raspravu), a najveći je broj ispitanika (28 ili 23,7 %) naveo oblik *pomagati u jačanju*. U primjeru *Krećemo s pomaganjem jačanja duha i tijela* promijenjeno je značenje rečenice, dok je u primjeru *Kretanjem se pomaže ojačati duh i tijelo* nije ostvarena tražena rekcija. U rečenici *Kretanje je pomagalo za jačanje duha i tijela* glagol *pomagati* nije upotrijebljen. U ostalim primjerima također nije upotrijebljena glagolska rekcija ili je značenje promijenjeno.*

⁴¹ Prihvaćeno nestandardno rješenje: *Kretanje pomaže jačanje duha i tijela*. Međutim, ispitanik je, uz nestandardnu, naveo i standardnu rekciju (*Kretanje pomaže jačanju duha i tijela*), što znači da je prihvatio i jedno i drugo rješenje. To svjedoči o tome da nije siguran u to što je pravilno u standardnome jeziku.

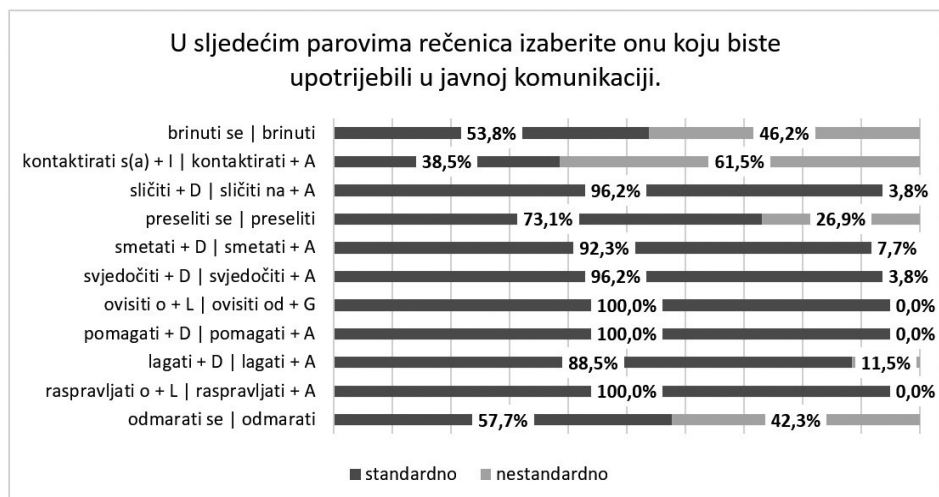
GLAGOLI	STANDARDNA REKCIJA		STANDARDNE REKCIJE (%)		NESTANDARDNA REKCIJA	FREKVENCIJA NESTANDARDNE REKCIJE (%)		FREKVENCIJA KATEGORIJE OSTALO (%)	
	ovisiti o + L	smetati + D	eksperimentalna skupina	kontrolna skupina		eksperimentalna skupina	kontrolna skupina	eksperimentalna skupina	kontrolna skupina
<i>ovisiti</i>			96,6	96,2	ovisiti od + G	3,4	3,8	/	/
<i>smetati</i>			96,6	96,2	smetati + A	2,5	3,8	0,8	/
<i>raspravljati</i>	o + L		95,8	96,2	raspravljati + A raspravljati za + A	4,2	3,8	/	/
<i>svjedočiti</i>	+ D		94,9	96,2	svjedočiti + A	5,1	3,8	/	/
<i>preseliti se</i>	se		79,7	80,8	preseliti	19,5	19,2	0,8	/
<i>sličiti</i>	+ D		74,6	88,5	sličiti na + A	19,5	7,7	5,9	3,8
<i>lagati</i>	+ D		64,4	92,3	lagati + A	34,7	3,8	0,8	3,8
<i>pomagati</i>	+ D		61,9	73,1	pomagati + A	0	3,8	38,1	23,1
<i>brinuti se</i>	o + L za + A		44,1	46,2	brinuti o + L brinuti za + A	54,2	53,8	1,7	/
<i>odmarati se</i>	se		19,5	34,6	odmarati	79,7	65,4	0,8	/
<i>kontaktirati</i>	s(a) + I		0	42,3	kontaktirati + A	99,2	57,7	0,8	/

Prikaz 1. Rezultati zadatka jezične produkcije
(od najveće do najmanje frekvencije realizacije standardne rekije)

U zadatku višestrukoga izbora ispitanici su trebali izabrati jednu od dvije ponuđene rečenice u kojima je ostvarena standardna ili nestandardna rekcija pojedinoga glagola, ovisno o tome koju su skloniji upotrijebiti u službenoj komunikaciji. Postotke učestalosti određene rekcije donosimo u *Prikazu 2* za eksperimentalnu skupinu, odnosno u *Prikazu 3* za kontrolnu skupinu. Valja napomenuti da lijeva strana pojedinoga para odgovara postotku istaknutom na lijevoj strani grafa (ujedno standardnoj rekciji), odnosno učestalost izražena u postotcima na desnoj strani grafa odnosi se na desnu stranu para (ujedno nestandardnoj rekciji).

Prikaz 2. Učestalost standardne i nestandardne rekcije odabranih glagola u zadatku višestrukog izbora (eksperimentalna skupina)

Prikaz 3. Učestalost standardne i nestandardne rekcije odabranih glagola u zadatku višestrukog izbora (kontrolna skupina)

5. Rasprava

U trećem dijelu upitnika ispitala se učestalost realizacije standardne rekcije 11 glagola u jeziku mladih (studenta Sveučilišta i Veleučilišta u Rijeci) u službenim komunikacijskim situacijama. Prema propisanoj rekciji u hrvatskim suvremenim normativnim priručnicima promatrane glagole možemo podijeliti u pet grupa. Tako je glagolima *lagati*, *smetati*, *sličiti*, *pomagati* i *svjedočiti*⁴² propisana dativna rekcija, glagolima *raspravljati* i *ovisiti* lokativna, glagolu *kontaktirati* instrumentalna, dok su glagoli *preseliti se*, *brinuti se* i *odmarati se* povratni. Rezultati pokazuju da kod glagola *preseliti se*, *raspravljati*, *smetati*, *svjedočiti*, *sličiti*, *lagati*, *ovisiti* i *pomagati* u službenoj komunikaciji u velikom postotku ispitanika prevladava standardna rekcija (propisana normativnim priručnicima), a kod glagola *kontaktirati* i *odmarati se* u velikoj mjeri prevladava nestandardna rekcija (ona koja je u normativnim priručnicima opisana kao nepravilna), dok se kod glagola *brinuti se* očituje kolebanje. U nastavku ukratko pojašnjavamo standardnost rekcija svakog ispitivanog glagola u zadatku jezične produkcije i komentiramo rezultate.

Prema mrežnom izdanju *Jezičnoga savjetnika* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (JS) glagol (*pre*)*seliti* u hrvatskome standardnom jeziku prijelazni je i povratni glagol. Povratni je u značenju 'premještanjem dospijeva-

⁴² U kontekstu koji smo ispitali.

ti s jednoga mjesta na drugo'. *Hrvatski jezični portal* (HJP) navodi da je značenje glagola *seliti se* 'mijenjati prebivalište' kada je riječ o ljudima, a slično značenje navodi i *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (VRH). U zadatku jezične produkcije očekivala se upotreba glagola *preseliti se* kao povratnoga glagola s obzirom na značenje rečenice (*on mijenja stan seleći se*), što je većina ispitanika i ostvarila. Dakle, ovime smo zadatkom, kao i ostalima koji su se ticali upotrebe povratnih glagola (*brinuti se, odmarati se*), ispitivali ostvaruje li se glagol *preseliti* kao povratni glagol, odnosno sa zamjenicom *se*, što je bio glavni kriterij određivanja rekcije kao standardne u analizi rezultata. Zbog toga su rješenja u kojima nije razvidna zamjenica *se* kategorizirana kao nestandardna. Rezultati upućuju na to da ispitanici i dalje prepoznaju povratnost glagola *preseliti*.

Prema VRH-u i JS-u glagol *raspravljati* kao neprijelazni glagol ima lokativnu rekciju (*raspravljati o kome/čemu*) u značenju 'sudjelovati u raspravi'. JS akuzativnu rekciju (*raspravljati što*) opisuje kalkom iz engleskih izraza koji sadržavaju glagol *to discuss* s dopunom u akuzativu, zbog čega ta rekcija ne pripada hrvatskomu standardnom jeziku. Ipak, JS ističe da akuzativnu rekciju ima svršeni glagol *raspraviti*, u značenju 'raspravljajući doći do zaključka'. Prihvatimo li tvrdnju da su jezični savjetnici »najpreskriptivniji izvor norme« (Patekar 2017:176) te da smo u zadatku upotrijebili nesvršeni glagol *raspravljati*, lokativnu smo rekciju uzeli kao standardnu. Rezultati pokazuju da većina ispitanika i dalje ostvaruje propisanu dopunu u lokativu, što upućuje na to da sintaktička prevedenica iz engleskoga nije prevladala u jeziku ispitanika.

Glagol *smetati* kao neprijelazni glagol znači 'uznemirivati koga, ometati'. VRH, HJP i JS nalažu da taj glagol ima dativnu rekciju u standardnome jeziku (*Smeta mi glasna glazba*), dok akuzativna pripada razgovornome jeziku (*Smeta me glasna glazba*). Rezultati pokazuju da ispitanici u velikoj mjeri ne prenose akuzativnu rekciju u standardni jezik, stoga se može zaključiti da praksa slijedi normu.

Glagol *svjedočiti* korišten je u značenju 'prisustvovati; biti nazočan', u primjerima *Mi svjedočimo čudu* i *Svjedočili smo nesreći*. Proučavajući spomenute rječnike, utvrdili smo da ne navode glagol *svjedočiti* u tome značenju,⁴³ no upravo ga je u tome značenju s dativnom rekcijom upotrijebilo

⁴³ VRH i HJP navode da se može javiti kao neprijelazni i prijelazni glagol, s lokativnom (*svjedočiti o kome/čemu*) i akuzativnom rekcijom (*svjedočiti što*). Kao neprijelazni odnosi se na pravo i ima značenje 'davati izjavu o kome ili čemu kao svjedok', npr. *svjedočiti pred sudom*, a lokativnu rekciju ima u značenju 'potvrđivati istinitost, vjerodostojnost čega', kao u primjeru *To nam svjedoči o bezobzirnosti napadača*. Kao prijelazni glagol s rekcijom u akuzativu VRH navodi značenje 'biti istiniti svjedok čega', npr. *svjedočiti istinu*.

94,9 % ispitanika u eksperimentalnoj i 96,2 % u kontrolnoj skupini. Budući da prema HJP-u glagol *prisustvovati* zahtijeva dopunu u dativu (*prisustvovati čemu*), kao standardnu rekciju glagola *svjedočiti* u tome značenju smatramo dativnu rekciju (*svjedočiti čemu*), što su gotovo svi ispitanici prepoznali, dok nestandardnom smatramo akuzativnu. Prema tome, evidentno je da je došlo do proširivanja značenja glagola u ovome slučaju, pa je i ostvarena rekcija u skladu s time. Dakle, rezultati pokazuju da dativna rekcija u velikom postotku prevladava, ali se ipak i akuzativna javlja u navedenome značenju, stoga predstoji vidjeti hoće li se proširiti u budućnosti.

Kada je riječ o glagolu *sličiti*, VRH i HJP prepoznaju dativnu (*sličiti kome*) i akuzativnu rekciju uvjetovanu prijedlogom *na* (*sličiti na koga/što*) u značenju 'nalikovati na nekoga', no VRH ističe da se akuzativna koristi u razgovornome jeziku. Budući da se glagol *sličiti* često zamjenjuje glagolom *ličiti* za iskazivanje istoga značenja, JS paralelno pojašnjava *pravilnu* upotrebu glagola *ličiti*, *sličiti* i *nalikovati*: glagol *sličiti* valja upotrebljavati s dopunom u dativu (*sličiti bratu*), *nalikovati* s dopunom u akuzativu i prijedlogom *na* (*nalikovati na brata*), dok glagol *ličiti* znači 'premazivati bojom zidove', stoga ga je pogrešno upotrebljavati u tome značenju. Rezultati pokazuju da ispitanici većinom ostvaruju dopunu u dativu, koja je u skladu s normom. Ipak, postotak od gotovo 20 % akuzativne rekcije u eksperimentalnoj skupini nije zanemariv podatak te sugerira relativno visoku frekventnost rekcije koju normativni priručnici drže nestandardnom.

Dativnu rekciju JS propisuje i glagolu *lagati* (*lagati kome*) u značenju 'govoriti kome neistinu', dok dopunu u akuzativu smatra nepravilnom (*lagati koga*). VRH i HJP također naznačuju samo dativnu rekciju. Iako je većina ispitanika ostvarila propisanu rekciju u eksperimentalnoj skupini, velik je broj onih koji upotrebljavaju akuzativnu rekciju (34,7 %), što upućuje na to da je nestandardna rekcija među ispitanicima vrlo frekventna. Ipak, postoji velika razlika između eksperimentalne i kontrolne skupine, u kojoj je 92,3 % ispitanika studenata kroatistike ostvarilo propisanu dopunu u dativu.

Kada je riječ o glagolu *ovisiti*, JS ga navodi uz glagol *zavisiti* zbog toga što često dolazi do miješanja njihovih dopuna u upotrebi. Oba glagola imaju značenje 'ne biti samostalan/slobodan ili nemati vlastitih sredstava za život'. JS nalaže da glagol *ovisiti* ima dopunu u lokativu s prijedlogom *o* (*ovisiti o komulčemu*), dok glagol *zavisiti* ima dopunu u genitivu s prijedlogom *od* (*zavisiti od koga/čega*). VRH i HJP uz glagol *ovisiti* također bilježe samo lokativnu rekciju. Rezultati pokazuju da se u jeziku ispitanika ostvaruje isključivo standardna rekcija. Činjenica da mladi ne upotrebljavaju

nestandardnu rekciju navedenu u JS-u upućuje na to da takav oblik nije prodro u njihov jezik, odnosno da je takav oblik vjerojatno pojava na individualnoj razini ili je značajka jezika starijih govornika.

Glagol *pomagati* upotrijebljen je u značenju *koristiti*, tj. ‘donositi korist’, i uz njega, u pravilu, dolaze nežive dopune dok glagol *koristiti* u značenju ‘pomagati’ podrazumijeva živoga primatelja pomoći i zahtijeva dopunu u dativu. Prema tome, u našim zadacima zahtijeva dativnu rekciju, iako je riječ o neživom objektu. Normativna literatura obično ne prihvaća akuzativnu rekciju u ovome kontekstu jer se akuzativna rekcija odnosi na značenje ‘davati kome financijsku pomoć’ (HJP). Matas Ivanković i Blagus Bartolec (2018:168–169) navode da se u praksi javljaju primjeri s neživim objektom u dativu u značenju ‘biti komu od koristi ili činiti da mu bude lakše’, kao što je *Postoje različite metode koje pomažu izbacivanju sluzi iz pluća*, a također navode da »primjeri s akuzativom većinom nemaju značenje ‘davati komu financijsku pomoć’ (...), [već] (...) imaju značenje navedeno uz dativnu rekciju (*Zeleni čaj je mnogo bolji i ima sastojke koji pomažu borbu protiv raka*).«. Prema tome, kao standardnu rekciju držimo dopunu u dativu. Dakle, rečenica iz zadatka jezične produkcije, u skladu s normativnim priručnicima, glasila bi *Kretanje pomaže jačanju duha i tijela*. Dosta, većina ispitanika ostvarila je propisanu rekciju za dotično značenje, stoga možemo reći da je u ovome slučaju značenje glagola prošireno. Međutim, nemali broj ispitanika (38,1 %) ostvario je rekcije koje smo svrstali u kategoriju *Ostalo* zato što imaju drugo značenje, a koje podrazumijevaju razne prijedložne izraze, koje nisu nužno nestandardne. Prema jednom je tumačenju u primjeru *pomagati za jačanje* riječ o priložnoj oznaci namjere u značenju ‘da bi ojačao’ (Silić i Pranjković 2005:249); u primjerima *pomagati pri jačanju* i *pomagati u jačanju* riječ je o priložnoj oznaci vremena u značenju ‘kada se jača’ (Silić–Pranjković 2005:247), a oblik *pomagati kod jačanja* također ima značenje vremena (Silić–Pranjković 2005:247–248), no takva je upotreba stilski obilježena (česta u administrativnome stilu, ali nije preporučljiva). Drugo je moguće tumačenje da je riječ o objektu s obzirom na to da odgovara na pitanje *Pri čemu pomaže?* ili *U čemu pomaže?*, da je *jačanje* uključeno u radnju, tj. *kretanje pomaže* da se jačanje duha i tijela poveća (*kretanje* ima utjecaj na jačanje – mijenja ga) te da se *jačanje* u navedenim primjerima u biti ne može izostaviti.⁴⁴ Rezultati pokazuju da se glagol *pomagati* u znatnoj mjeri javlja s neživim objektom u dativu u značenju ‘koristiti’, ali i uz prijedložne izraze bez obzira na značenje. Uostalom, upitno je jesu li ispitanici svjesni različitih značenja upotrijebljenih prijedložnih izraza.

⁴⁴ Zahvaljujemo recenzentu/recenzentici na komentaru u vezi s glagolom *pomagati*, kojim je upotpunjena naša interpretacija dobivenih rezultata.

JS naznačuje da je glagol *kontaktirati* preuzet od engleskoga *to contact*, a u engleskome jeziku ima značenja 'biti u kontaktu s kim' i 'javiti se komu'. »U hrvatskome standardnom jeziku glagol *kontaktirati* treba upotrebljavati samo u prvome značenju i s dopunom u instrumentalu (*kontaktirati sa zaposlenicima*), a u drugome značenju i s dopunom u akuzativu (*kontaktirati glavnoga direktora*) ne treba ga upotrebljavati. U tome je značenju bolje upotrijebiti glagol *javiti se* ili *obratiti se* (*javiti se glavnomu direktoru, obratiti se glavnomu direktoru*)«. Dakle, JS navodi razliku u značenju i u skladu s time propisuje navedene oblike, a rekciju u akuzativu smatra nestandardnom. U zadatcima istraživanja ispitivali smo u kojoj će se mjeri ostvariti propisana instrumentalna rekcija s prijedlogom *s/sa* u odnosu na akuzativnu rekciju. Međutim, u eksperimentalnoj skupini nije ostvarena ni jedna instrumentalna, već isključivo akuzativna. U kontrolnoj skupini 42,3 % ispitanika upotrijebilo je propisanu rekciju, što znači da i među studentima kroatistike prevladava akuzativna rekcija. Rezultati pokazuju da je u spontanoj upotrebi akuzativna rekcija u velikoj mjeri potisnula instrumentalnu, što upućuje na to da će zbog čestotnosti upotrebe u budućnosti moguće postati dijelom norme.

S obzirom na navedeno valja dodati da Starčević–Kapović–Sarić (2019:249) ističu dvovidnost glagola *kontaktirati*, koji s obzirom na vid omogućuje i različitu rekciju, a te rekcije imaju različita značenja: instrumentalna rekcija podrazumijeva nesvršenost ('biti u kontaktu'), a akuzativna svršenost ('stupiti u kontakt'). Takva je distinkcija u rekciji ovoga glagola navedena i u VRH-u, no s napomenom da je akuzativna rekcija odlika razgovornoga stila. HJP daje nešto drugačije tumačenje glagola *kontaktirati*; naime, također navodi da je dvovidni, s različitim rekcijama, ali s drugačijim objašnjenjem razlika u rekciji: »1. (s kim) imati kontakta, doći/dolaziti u doticaj s kim, sresti/sretati se s kim u ophođenju i poslovnim odnosima; 2. (koga) uspostaviti/uspostavljati vezu s kim *na svoju inicijativu, prema svom poticaju*« (istaknuli autori).

VRH i JS naznačuju da je glagol *odmarati* odnosno *odmoriti* u hrvatskome standardnom jeziku prijelazni i povratni glagol. JS ističe da glagol *odmarati* ima akuzativnu rekciju kada je prijelazni, kada uz njega stoji dopuna koja naznačuje koji dio tijela, npr. *odmarati nogu*, dok je u svim ostalim slučajevima taj glagol povratni glagol i upotrebljava se uz povratnu zamjenicu *se*. U zadatcima smo ispitivali u kojoj će se mjeri ostvariti kao povratni glagol, dakle uz zamjenicu *se*, s obzirom na to da nije bilo riječi o određenom dijelu tijela. U zadatku jezične produkcije većina je ispitanika u eksperimentalnoj (79,7 %) te nešto manja u kontrolnoj skupini (65,4 %) upotrijebila prijelazni glagol u značenju koji zahtijeva povratni.

Rezultati upućuju na to da u navedenoj skupini ispitanika povratnost glagola sve više nestaje, odnosno da se značenja prijelaznog i povratnog glagola izjednačuju.

Nakraju, glagol *brinuti se* prema VRH-u je povratni glagol u značenju 'biti u brizi zbog kakve opasnosti koja prijeti ili može zaprijetiti, osjećati uznemirenost zbog koga ili čega'. Također može otvoriti mjesto objektu u lokativu (*brinuti se o kometlčemu*) i u akuzativu uz prijedlog *za* (*brinuti se za koga/što*) u značenju 'voditi brigu', odnosno 'skrbiti', 'čuvati', i 'njevovati', ali može otvoriti i mjesto objektu u genitivu uz prijedlog *oko* (*brinuti se oko čega*) u značenju 'ulagati trud, voditi računa o čemu'. JS propisuje da glagol ne treba upotrebljavati bez povratne zamjenice *se*. U zadatcima smo promatrali u kojoj se mjeri zamjenica *se* ostvaruje uz glagol, stoga su oblici *brinuti se o kome* i *brinuti se za koga* prihvaćeni kao standardni. Rezultati pokazuju da u odgovorima tek minimalno prevladava nestandardan oblik, bez zamjenice *se* (54,2 % u eksperimentalnoj i 53,8 % u kontrolnoj skupini). Prema tome, riječ je o svojevrsnom kolebanju, a posebno je znakovito da je nestandardan oblik u tako velikom postotku ostvaren među studentima kroatistike.

U zadnjemu zadatku anketnoga upitnika ispitanici su birali između očekivane standardne i nestandardne rekcije za svaki glagol ovisno o tome kako ih upotrebljavaju u službenoj komunikaciji. Drugim riječima, njihov je zadatak bio odabrati jednu od dvije rečenice u kojima je glagol upotrijebljen u istome značenju kao i u zadatku jezične produkcije, a time je ostvarena adekvatna glagolska rekcija. Smisao je ovoga zadatka bio dodatno potvrditi učestalost ostvarivanja pojedine rekcije, ali i ispitati hoće li biti znatnije razlike u rezultatima u odnosu na zadatak jezične produkcije, čime se provjerava utječe li vrsta zadatka na realizaciju glagolske rekcije. Naime, zadatak jezične produkcije nudi realnije rezultate jer ispitanici nemaju ponuđena rješenja kao u zadatku višestrukoga izbora, u kojem je postojala veća mogućnost neiskrenih odgovora ako su ispitanici odabirali one odgovore za koje misle da su točni, a ne nužno one koje ostvaruju u službenoj komunikaciji.

Uspoređivanjem rezultata obaju zadataka utvrđeno je da doista očekivana razlika postoji. Kod glagola *raspravljati*, *smetati*, *svjedočiti*, *sličiti*, *kontaktirati* i *ovisiti* razlika je mala (do maksimalno 5 %) u frekvenciji ostvarivanja standardne rekcije, kod glagola *preseliti se*, *lagati* i *brinuti se* javlja se malo veća razlika (od oko 10 %), a najveća kod glagola *odmarati se* (16 %) i *pomagati* (36 %). Ipak, ove razlike u rezultatima ne mijenjaju prevladavanje određene rekcije koje je utvrđeno zadatkom jezične produkcije. U tome se smislu rezultati gotovo u potpunosti podudaraju. Prema tome, kod

glagola *preseliti se*, *raspravljati*, *smetati*, *lagati*, *svjedočiti*, *sličiti*, *ovisiti* i *pomagati* u službenoj komunikaciji ispitanika u većini prevladava propisana rekcija, a kod glagola *kontaktirati* i *odmarati se* u velikoj mjeri prevladava nepropisana rekcija. Razlika je jedino u tome što kod glagola *brinuti se* rezultati pokazuju veći postotak u korist nestandardne rekcije. Kod glagola *odmarati se* standardni je oblik ostvarilo više ispitanika nego u zadatku jezične produkcije, no i dalje prevladava nestandardni. Znatna je razlika kod glagola *pomagati* zato što je u zadatku jezične produkcije velik broj primjera koje nismo uzeli u obzir tijekom analize rezultata, no rezultati zadatka višestrukoga izbora pokazuju da gotovo svi ispitanici daju prednost standardnoj rekciji.

Ipak, usporedbom su tipova zadataka rezultati kontrolne skupine bili neočekivani. Naime, pokazalo se da postoji mala ili nikakva razlika u frekvenciji standardne rekcije glagola *raspravljati*, *smetati*, *svjedočiti*, *lagati*, *kontaktirati* i *ovisiti* (do 5 %), malo veća u rekciji glagola *preseliti se* i *sličiti* (do 10 %) te najveća kod glagola *pomagati* (od 26,9 %, gdje su svi ispitanici ostvarili propisanu rekciju). Bez obzira na razlike u frekvenciji ostvarivanja rekcija tih glagola, rezultati u smislu većinske realizacije određene rekcije podudaraju se s rezultatima zadatka jezične produkcije. Međutim, sintaktička realizacija glagola *brinuti se* i *odmarati se* pokazuje obrat u odnosu na zadatak jezične produkcije. Naime, kada je riječ o rekciji glagola *brinuti se*, i u ovome slučaju razvidno je kolebanje, no frekvencija standardne rekcije u zadatku jezične produkcije (46,2 %) u zadatku višestrukoga izbora postala je frekvencija nestandardne rekcije iz zadatka jezične produkcije (53,8 %). Drugim riječima, vrijednosti su se zamijenile, što znači da je ipak upotrijebljena standardna rekcija u većini. Kod ostvarenosti standardne rekcije glagola *odmarati se* očituje se razlika od 23,1 %, odnosno u zadatku višestrukoga izbora većinom se ostvarila propisana rekcija u odnosu na zadatak jezične produkcije, gdje je prevladavala nepropisana. Takvi nedosljedni rezultati u kontrolnoj skupini nisu bili očekivani. Činjenica da ispitanici veću jezičnu osviještenost imaju na razini razumijevanja jezičnoga pravila, odnosno njegova prepoznavanja, dok rezultati na razini sintetiziranja, odnosno konstruiranja rečenice u kojoj valja primijeniti navedeno pravilo sugerira da ono nije toliko čvrsto u njihovu jezičnom znanju, kao što je to s rekcijom nekih drugih glagola.⁴⁵ Dakle, zadatkom višestrukoga izbora dodatno se ispitala i potvrdila frekvencija ostvarivanja propisane glagolske rekcije u objema skupinama te se pokazalo da vrsta zadatka zaista utječe na nju.

⁴⁵ Pojmovi *razumijevanja* i *sinteze* odnose se na Bloomovu taksonomiju obrazovnih ciljeva (v. Bloom 1956).

Rezultatima istraživanja i njihovom analizom ostvareni su ciljevi koje smo naveli u uvodu istraživanja. Polazne su hipoteze dijelom potvrđene s obzirom na to da naši ispitanici, studenti riječkoga sveučilišta i veleučilišta, ostvaruju propisanu rekciju većine ispitanih glagola u službenoj komunikaciji, odnosno veći je odmak od norme, neovisno o vrsti zadatka u anketnom obrascu, uočen kod tri od 11 ispitanih glagola (*kontaktirati, brinuti se, odmarati se*). Očekivano, kontrolna skupina, studenti kroatistike na riječkom sveučilištu, načelno su imali veći postotak normativno zadane rekcije od eksperimentalne skupine.

Na samome kraju rasprave valja se osvrnuti na ograničenja provedenoga istraživanja. Prije svega, u budućim bi istraživanjima svakako valjalo povećati broj ispitanika te istraživanjem obuhvatiti obrazovno, dobno i prostorno širi krug ispitanika. Također, zbog samoga načina provedbe istraživanja, odnosno rješavanjem *online* upitnika bez vremenskoga ograničenja, postoji mogućnost da su se ispitanici koristili nekim mrežnim izvorom normativnih priručnika, bez obzira na to što se tražila realna upotreba jezika i što je nekoliko puta u istraživanju naglašeno da nema netočnih odgovora. Također, zbog nemogućnosti dodatnoga pojašnjenja zadatka jezične produkcije manjemu broju ispitanika zadatak nije bio jasan, zbog čega je, osim predviđenih standardnih i nestandardnih oblika, došlo do velikoga broja nerelevantnih odgovora. Konačno, u sljedećim bi istraživanjima svakako valjalo primijeniti i druge, sofisticiranije programe za obradu podataka, što bi olakšalo samu analizu, a rezultati bi bili precizniji.

6. Zaključak

Glagolska je rekcija jezično područje u kojem postoji raskorak između upotrebe i onoga što je propisano normativnim priručnicima, posebice jezičnim savjetnicima. Dosadašnja su istraživanja korpusa medijskoga diskursa pokazala da je u suvremenom javnokomunikacijskom jeziku došlo (i dolazi!) do sustavne promjene glagolske rekcije, odnosno da u službenoj jezičnoj praksi sve više prevladavaju sintaktičke realizacije glagola koje nisu u skladu s relevantnim normativnim priručnicima. Na tragu tih istraživanja u ovome su radu predstavljeni rezultati istraživanja učestalosti propisane rekcije 11 odabranih glagola u jeziku riječkih studenata u službenim situacijama. Tako je istraživanjem utvrđeno da kod glagola *preseliti se, raspravljati, smetati, svjedočiti, sličiti, lagati, ovisiti* i *pomagati* u službenoj komunikaciji ispitanika u velikom postotku prevladava rekcija propisana normativnim priručnicima, a kod glagola *kontaktirati* i *odmarati se* u velikoj mjeri prevladava ona rekcija koja je u normativnim priručnicima

opisana kao nepravilna, dok se kod glagola *brinuti se* očituje kolebanje, odnosno rezultati pokazuju da glagoli *brinuti se* i *odmarati se* gube svoju povratnost. Takvi rezultati, koji su u skladu s ranijim istraživanjima, mogu upućivati na to da će u budućnosti biti još rekcija koje će zbog čestotnosti upotrebe postati normativno prihvatljive.

Kada je riječ o implikacijama istraživanja, rezultati mogu poslužiti u izradi rekcijских i valencijskih rječnika te u podučavanju hrvatskoga jezika kao stranoga. Na koncu, znakovit je i postotak nestandardnih odgovora među ispitivanim studentima kroatistike, što govori u prilog o potrebi sličnih detaljnijih istraživanja u toj populaciji.

U budućim bi istraživanjima valjalo obuhvatiti više glagola te proširiti populacijski uzorak, odnosno provesti istraživanje među izvornim govornicima hrvatskoga jezika raznih dobnih skupina kako bi se dobila realnija slika frekvencije pojedine rekcije. Svakako bi trebalo unaprijediti upitnik kako bi se smanjio broj nerelevantnih odgovora.

Zaključno, veza između jezika i zajednice koja se njime služi neraskidiva je i recipročna: promjene u društvu uvjetuju i promjene u jeziku. S obzirom na hrvatsku društveno-političku prošlost i sadašnjost razumljivo je da su temelji jezične norme, ponajprije one leksičke, u velikoj mjeri poljuljani i da visoka čestotnost upotrebe pojedinih oblika zahtijeva reviziju postojećih jezičnih pravila zapisanih u jezičnim priručnicima. Upravo su (i ovakva) istraživanja jezične upotrebe prilog utvrđivanju granice između jezičnih rješenja koja su odraz jezičnoga razvoja i onih koji su tek primjer nebrige o ovom segmentu našega identiteta.

Dodatak: Anketni upitnik izrađen u alatu *Google obrasci (Google Forms)*. Premda je anketa izgledala nešto drugačije, sadržajno nije mijenjana.

Također, iz priloženoga anketnog obrasca izostavljen je dio koji se odnosio na stavove o hrvatskoj gramatici i normativnim priručnicima.

Anketni upitnik

I. DIO: OPĆI PODATCI O ISPITANICIMA

Dob: _____

Spol: _____

Fakultet: _____

Studijski smjer: _____

Godina studija: _____

Završeno srednjoškolsko obrazovanje: gimnazija / strukovna škola / umjetnička škola

U kojem ste mjestu i županiji odrasli? _____

Jeste li tijekom studija slušali kolegij o normi hrvatskoga jezika (npr. pravopisom i gramatikom)? DA/NE

III. DIO: ZADATCI O SINTAKTIČKOJ REALIZACIJI GLAGOLA

Ovaj dio upitnika sadržava dva zadatka o upotrebi glagola. Podsjećamo da nema netočnih odgovora te kako je važno da riješite zadatke prema tome kako se služite glagolima u javnoj komunikaciji (npr. u komunikaciji s nastavnikom na fakultetu, s nepoznatom službenom osobom, u oblikovanju službenoga dokumenta i sl.). Molimo Vas da se ne vraćate na zadatke koje ste riješili.

1. Od ponuđenih riječi sastavite smislene rečenice. Možete slobodno promijeniti oblike riječi i glagolsko vrijeme te dodati riječi koje smatrate neophodnima (npr. pomoćni glagol, zamjenica, prijedlog). Primjer: Mario – pisati – knjiga > Mario piše knjigu. ILI Mario je pisao knjigu. ILI Mario će pisati knjigu.

- On – preseliti – novi stan

-
- Saborski zastupnici – raspravljati – državni proračun

-
- Luka – smetati – buka
-

- Mi – svjedočiti – čudo

- Moj brat – sličiti – majka

- Majka – brinuti – sin

- Marin – lagati – Iva

- Ivan – kontaktirati – profesor

- Ines – odmarati – nakon zahtjevnog ispita

- Ema – ovisiti – kolega

- Kretanje – pomagati – jačanje duha i tijela

2. U sljedećim parovima rečenica izaberite onu koju biste upotrijebili u javnoj komunikaciji.

- Brinem se o vrtu.
- Brinem o vrtu.
- Kontaktirao sam Ivana zbog završnoga ispita.
- Kontaktirao sam s Ivanom zbog završnoga ispita.
- Ana sličići na majku.
- Ana sličići majci.
- Preselili smo na novu adresu.
- Preselili smo se na novu adresu.
- Smeta mi nered u sobi.
- Smeta me nered u sobi.
- Jučer smo svjedočili nesreći.
- Jučer smo svjedočili nesreću.

- Ovisim od roditelja.
- Ovisim o roditeljima.
- Timski rad pomaže izgradnji odnosa.
- Timski rad pomaže izgradnju odnosa.
- Nemoj me lagati!
- Nemoj mi lagati!
- Raspravljali smo teoriju velikoga praska.
- Raspravljali smo o teoriji velikoga praska.
- Odmarala sam nakon utakmice.
- Odmarala sam se nakon utakmice.

ZAKLJUČAK

Dodatni komentari (opcionalno):

Literatura

- Barić, Eugenija i dr. ⁴2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Birtić, Matea; Ivana Matas Ivanković. 2009. Akuzativne dopune uz neprijelazne glagole: Što su unutrašnji objekti?. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35/1, 1–19.
- Birtić, Matea; Siniša Runjaić. 2019. Sintaktičko-semantička podjela psiholoških glagola u hrvatskome jeziku. *Filologija*, 73, 1–25. dx.doi.org/10.21857/mjrl3ux709.
- Bloom, Benjamin S. 1956. *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: Cognitive Domain*. New York: David McKay Company, Inc.
- Glavaš, Zvonimir. 2011. Promjene glagolske rekcije u jeziku suvremenih hrvatskih medija. *Hrvatistika*, 5/5, 67–79.
- Hudeček, Lana; Milica Mihaljević. 2017. *Hrvatska školska gramatika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Kapović, Mate. 2011. *Čiji je jezik?*. Zagreb: Algoritam.
- Katarinčić, Fran. 2021. *Raskorak između norme i uzusa u jeziku mladih (na primjeru glagolske reakcije)*. Diplomski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
- Matas Ivanković, Ivana; Goranka Blagus Bartolec. 2018. Objektne alternacije u dativu i akuzativu u hrvatskome jeziku. Ur. Mlikota, Jadranka. *Od norme do uporabe 1: zbornik radova sa znanstvenoga skupa*. Osijek – Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku – Hrvatska sveučilišna naklada, 158–183.
- Patekar, Jakob. 2017. Odnos norme i uzusa na primjeru paronima. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 43/1, 163–179.
- Rišner, Vlasta. 2011. Uporaba akuzativa bez prijedloga u suvremenom hrvatskom jeziku. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 37/1, 147–159.
- Silić, Josip. 1996. Hrvatski jezik kao sustav i kao standard. Ur. Turk, Marija. *Riječki filološki dani 1*. Rijeka: Pedagoški fakultet Sveučilišta u Rijeci, 187–194.
- Silić, Josip; Ivo Pranjković. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Skelin Horvat, Anita. 2017. *O jeziku i identitetima hrvatskih adolescenata*. Zagreb: Srednja Europa.
- Starčević, Anđel; Mate Kapović; Daliborka Sarić. 2019. *Jeziku je svejedno*. Zagreb: Sandorf.
- Stolac, Diana. 2010. The discrepancy between norms and usage. *Croatian Studies Review*, 6/1, 173–187.

- Stolac, Diana. 2018. Raskorak između norme i uporabe. Ur. Mlikota, Jadranka. *Od norme do uporabe 1: zbornik radova sa znanstvenoga skupa*. Osijek – Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku – Hrvatska sveučilišna naklada. 26–43.
- VRH = *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. 2015. Ur. Jojić, Ljiljana i dr. Zagreb: Školska knjiga.
- Vlastelić, Anastazija; Sanja Vrbanec. 2014. Btw, tnx što me lajkaš! Lol :) Istraživanje utjecaja medija na rječnik hrvatskih studenata. Ur. Peti-Stantić, Anita; Mateusz-Milan Stanojević; Goranka Antunović. *Standardni jezici i sociolekti u 21. stoljeću – Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku*. Zagreb: Srednja Europa – Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 177–194.
- Mrežne stranice:
- HJP = *Hrvatski jezični portal*. Novi Liber – Srce. Zagreb. <https://hjp.znanje.hr/> (pristupljeno 20. 1. 2023.).
- HJS = *Hrvatski jezični savjetnik*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb. <https://jezicni-savjetnik.hr/> (pristupljeno 8. 2. 2023.).
- Hrvatski nacionalni korpus*. Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. http://filip.ffzg.hr/cgi-bin/run.cgi/first_form (pristupljeno 18. 6. 2021.).

The Discrepancy between the Norm and Usage regarding Verb Rectification among University Students

Abstract

A growing number of various forms of verb rectification which are not prescribed by contemporary Croatian dictionaries and grammar books can be observed in actual language use. This paper reports the results of a study that investigates the frequency of non-prescribed rectification of 11 verbs in formal and public communication, conducted during 2021 on 144 students studying at the University of Rijeka and the Polytechnic of Rijeka. The data was collected by means of an online questionnaire containing language production tasks and multiple-choice tasks. The results show that the participants largely produce the prescribed rectification of the verbs *lagati*, *ovisiti*, *pomagati*, *preseliti se*, *raspravljati*, *sličiti*, *smetati* and *svjedočiti*. When it comes to the verb *kontaktirati*, non-prescribed forms occur in most cases, whereas the verbs *brinuti se* and *odmarati se* show the tendency of losing the property of reflexivity. The results of this study corroborate the findings of previous research on changes in the rectification of certain verbs, and the significant frequency of non-prescribed forms indicates a potential revision of the Croatian language norm in the future.

Ključne riječi: glagolska rekcija; jezik mladih; norma; uzus; hrvatski standardni jezik

Keywords: verb rection; youth language; norm; usage; standard Croatian